

ПІДРОЗДІЛИ ДАІ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОФІЛАКТИКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

У статті аналізуються ознаки та принципи діяльності підрозділів ДАІ щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. Згруповано завдання таких підрозділів і виокремлено нормативно-правові підстави здійснення узгоджених заходів суб'єктами профілактичної діяльності.

Ключові слова: підрозділи ДАІ, безпека дорожнього руху, профілактика, адміністративні правопорушення, взаємодія, принципи, завдання.

Постановка проблеми. У першому півріччі 2012 року кількість дорожньо-транспортних пригод, які призвели до смерті людей, становила дванадцять з половиною тисяч. За показником смертності (12 чоловік на 100 тисяч населення) Україна посідає друге місце в Європі після Росії. В Україні у порівняльних цифрах за рік трапляється у 5 разів більше ДТП, ніж, наприклад, у Німеччині. Економічні втрати України від ДТП, за оцінками Світового банку, становлять 5 мільярдів доларів. Лєвова їх частка пов'язана саме з травматизмом, інвалідністю внаслідок аварій [1]. Кількість автопригод із тяжкими наслідками у першому півріччі 2012 року порівняно з аналогічним періодом минулого року збільшилася майже на чверть. Крім того, на третину збільшилася кількість ДТП, вчинених нетверезими водіями [2]. Такий стан справ зумовив посилення уваги до проблем забезпечення безпеки дорожнього руху на найвищому державному рівні. 8 серпня 2012 року було схвалено Концепцію Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2016 року [3]. У Концепції задекларовано, що виконання відповідної програми дасть змогу забезпечити підвищення рівня безпеки дорожнього руху, зменшення кількості осіб, що постраждали внаслідок дорожньо-транспортних пригод, поліпшення умов руху на вулицях і дорогах, підвищення ефективності системи підготовки учасників дорожнього руху, належний рівень надання допомоги потерпілим у дорожньо-транспортних пригодах. Серед шляхів розв'язання проблеми підвищення

безпеки дорожнього руху, які будуть покладені в основу планування конкретних заходів, у Концепції визначається поліпшення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання дорожньо-транспортному травматизму, а також підвищення рівня правосвідомості учасників дорожнього руху; удосконалення порядку ведення обліку дорожньо-транспортних пригод та проведення аналізу причин їх виникнення для розроблення заходів з підвищення рівня безпеки дорожнього руху в місцях концентрації дорожньо-транспортних пригод та ін. Таким чином, проблеми профілактичної діяльності у сфері безпеки дорожнього руху залишаються актуальними та потребують посиленої уваги відповідних органів публічної влади, зокрема підрозділів Державної автомобільної інспекції МВС України (далі – ДАІ).

Стан дослідження. Профілактика адміністративних правопорушень підрозділами ДАІ у сучасних умовах певною мірою була предметом досліджень Т.О. Гуржія, С. М. Гусарова, М.Ю. Веселова, Д.С. Денисюка, В. В. Єгупенка, М.А. Микитюка, В.В. Новікова, О.І. Остапенка, А. М. Подоляка, О. Ю. Салманової, Л.І. Сопільника, М.М. Стоцької, В. М. Шудрікова, В.К. Шкарупи та інших учених, які представляють різні галузі правової науки.

Проте ряд актуальних і практично значущих проблем у цій сфері потребують подальшої розробки, тому **метою** цієї статті є аналіз характерних рис, принципів та завдань підрозділів ДАІ щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху.

Виклад основних положень. Серед суб'єктів системи профілактики адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху важливе місце посідають підрозділи ДАІ. Правовий статус таких підрозділів як суб'єктів профілактичної діяльності визначається, передусім, нормативно закріпленими основними завданнями щодо профілактики адміністративних деліктів, наявністю повноважень із застосування профілактичних заходів, можливістю їх здійснення та характером зв'язків з іншими суб'єктами системи.

На рівні законодавства за підрозділами ДАІ закріплено центральне місце у системі профілактики правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. При цьому такі підрозділи як елемент системи реалізують поставлені перед усією системою профілактики завдання, але притаманними їм методами, засобами та способами. Це дозволяє виділити ознаки профілактичної діяльності ДАІ, які визначають її особливе місце у системі суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень.

До них належать:

– постійне поєднання методів переконання і примусу до осіб, які порушують адміністративно-правові норми та підлягають профілактичному впливу [4, с. 46]. Розумне поєднання методів переконання та примусу є одним з основних принципів усієї діяльності ДАІ, при цьому акцент ставиться на першочерговому застосуванні засобів переконання. Однак профілактичну роботу неможливо здійснювати, лише переконуючи осіб, до яких уже давно необхідно застосувати суворіші заходи. «Міліцейська профілактика повинна бути не формально-канцелярською, зведеною до переконання правопорушників, а оперативно-службовою, дієвою, здатною не тільки попередити правопорушення, але й, основне, добитися усунення їх причин» [5, с. 60]. Про поєднання методів переконання і примусу у профілактичній діяльності ДАІ свідчить статистика накладення адміністративних стягнень на правопорушників. Вагому частку в загальній кількості адміністративних стягнень, накладених працівниками ДАІ, становить такий вид адміністративного стягнення, як попередження, що розраховане на виховний ефект і відповідно спрямоване передусім на переконання правопорушника та інших осіб;

– найбільша наближеність підрозділів ДАІ до негативних явищ у сфері безпеки дорожнього руху, що потребують профілактичного впливу. З усіх суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень ДАІ виконують найбільший спектр завдань щодо практичної реалізації політики профілактики правопорушень. Саме співробітники підрозділів ДАІ першими отримують інформацію про створення деліктної ситуації, здійснюють виховні заходи непроцесуального та адміністративно-попереджувального характеру;

– комплексний характер профілактичної діяльності підрозділів ДАІ, що проявляється насамперед у таких аспектах:

1) підрозділи ДАІ як структурні елементи органів внутрішніх справ, на відміну від інших суб'єктів профілактики, впливають на дуже широке коло об'єктів запобіжної діяльності. Адміністративно-юрисдикційна діяльність ДАІ, одним з основних завдань якої є «індивідуальне і загальне попередження та профілактика адміністративних деліктів» [6, с. 218], охоплює доволі різноманітні відносини у сфері безпеки дорожнього руху. Так, працівники ДАІ мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, припиняти такі правопорушення та вживати інших примусових заходів щодо експлуатації транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів

вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах (стаття 80 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), порушення водієм правил керування транспортним засобом, правил користування ременями безпеки або мотошоломами (стаття 121 КУпАП), порушення вимог законодавства щодо встановлення і використання спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв (стаття 122⁵ КУпАП), порушення правил дорожнього руху пішоходами, велосипедистами та особами, які керують гужовим транспортом, і погоничами тварин (стаття 127 КУпАП) тощо);

2) підрозділи ДАІ активно взаємодіють з усіма іншими суб'єктами, надаючи їм інформацію про деліктну обстановку у сфері безпеки дорожнього руху, виявлені детермінанти правопорушень та осіб, що потребують індивідуального профілактичного впливу, а також про методичну й практичну допомогу в проведенні різних запобіжних заходів;

3) підрозділи ДАІ не лише самі виявляють і ліквідують деліктні фактори, а й у встановленому законом порядку пред'являють іншим суб'єктам вимоги щодо необхідності виконання покладених на них функцій у сфері безпеки дорожнього руху.

Підрозділи ДАІ зобов'язані здійснювати профілактичну діяльність із запобігання адміністративним правопорушенням на підставі обґрунтованих керівних засад – принципів. Принципи профілактичної діяльності поділяються на соціально-правові та організаційні (управлінські). До соціально-правових належать ті, які мають загальносоціальний характер і реалізуються у профілактичній діяльності ДАІ щодо адміністративних правопорушень незалежно від рівня та місця того чи іншого підрозділу, від посади, яку обіймає працівник ДАІ, котрий здійснює профілактичну роботу. Важлива роль соціально-правових принципів обумовлена тим, що вони є основними соціальними (моральними, юридичними) завданнями здійснення профілактичної діяльності. У зв'язку з цим такі принципи часто закріплені на законодавчому рівні.

До них можна віднести:

– законність, тобто здійснення підрозділами ДАІ профілактичних заходів на підставі неухильного дотримання законодавства та законних інтересів осіб, залучених до сфери профілактики;

– гуманізм, застосування переважно методів виховання і переконання, що передбачають вжиття примусових заходів лише після вичерпання всіх інших засобів впливу;

– соціальна справедливість, тобто застосування адекватних засобів профілактичного впливу, недопущення їх надлишкової інтенсивності; застосування таких заходів незалежно від соціального статусу осіб, які підлягають профілактиці;

– поєднання гласності та професійної таємниці, тобто поряд з обов'язком підрозділів ДАІ систематично висвітлювати у засобах масової інформації та статистичних матеріалах відомості про стан профілактики адміністративних правопорушень, працівники ДАІ зобов'язані не розголошувати державну та службову таємниці, а також відомості, що стосуються особистого життя громадян, принижують їх честь і гідність, отримані у процесі службової діяльності (крім випадків, передбачених законодавством);

– залучення до профілактики громадськості, тобто діяльність ДАІ повинна бути побудована так, щоб територіальні громади та їх представники підтримували профілактичні заходи у сфері безпеки дорожнього руху та брали у них активну участь.

До організаційних (управлінських) належать принципи, на підставі яких створюється та функціонує система діяльності ДАІ щодо профілактики адміністративних правопорушень. Застосування вказаних принципів дозволяє раціонально розподілити компетенцію між суб'єктами, усунути паралелізм та дублювання в реалізації функцій профілактичної діяльності. Оскільки профілактика адміністративних правопорушень є управлінським процесом, то організаційні принципи такої діяльності доцільно розглядати, використовуючи загальні принципи соціального управління та їх реалізацію в управлінні органами внутрішніх справ [7, с. 259–272]. До таких принципів належать: плановість, цілеспрямованість, безперервність, принцип головної ланки, маневреність, пропорційність відповідальності, розмежування компетенції, оптимальність та ефективність, поєднання колегіальності та єдиноначальності, узгодженість дій з іншими суб'єктами профілактичної діяльності та інші.

Серед організаційних принципів особливої уваги заслуговує принцип узгодженості дій підрозділів ДАІ з іншими суб'єктами, оскільки від дотримання цього принципу залежить як ефективність профілактичної діяльності таких підрозділів, так і ефективність функціонування всієї системи профілактики адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. На важливість принципу узгодженості, спільності дій, взаємодії підрозділів ДАІ як структурних одиниць ОВС з іншими суб'єктами профілактичної діяльності вказує і те, що як

у літературі [4, с. 58; 8, с. 260], так і на нормативно-правовому рівні (ст. 3 Закону України «Про міліцію») цей принцип вирізняють з організаційних і розглядають поряд із соціально-правовими.

На підставі зазначених принципів підрозділи ДАІ виконують комплекс завдань з профілактики адміністративних правопорушень. Нормативно закріплені завдання містяться у Законах України «Про міліцію» та «Про дорожній рух», Положенні про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ (затверджене постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 14 квітня 1997 р. [9]), Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС (затверджене наказом МВС України № 111 від 27 березня 2009 р. [10]) та ін.

Згідно зі статтями 2, 7 Закону України «Про міліцію» одним з основних завдань міліції є запобігання правопорушенням та їх припинення, а однією з функцій законодавець називає профілактичну. Зазначені положення про профілактичну спрямованість діяльності органів внутрішніх справ, у тому числі й підрозділів ДАІ, деталізується у нормах цього ж закону (ст. 10 Закону України «Про міліцію»). Відповідно до п. 7 Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ ДАІ провадить свою діяльність у взаємодії з іншими службами і підрозділами органів внутрішніх справ, державними органами та органами місцевого самоврядування і об'єднаннями громадян, у тому числі інших держав, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та господарювання, військовою інспекцією безпеки дорожнього руху та іншими підрозділами Міноборони, Служби безпеки, Держкомкордону, Державної митної служби, посадовими і службовими особами та громадянами з питань забезпечення безпеки дорожнього руху та його учасників, охорони громадського порядку, профілактики та розкриття злочинів і зменшення забруднення транспортом навколишнього середовища, а також надає їм необхідну допомогу у розв'язанні цих проблем.

Здійснення зазначених заходів, працівниками ДАІ є профілактикою адміністративних правопорушень: від виявлення причин та умов правопорушень до заходів індивідуальної та загальної профілактики під час виконання адміністративних стягнень.

Таким чином, щодо профілактики адміністративних правопорушень можливо виділити такі блоки завдань ДАІ:

1) захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, інтересів суспільства і держави від деліктних посягань; охорона гро-

мадського порядку і забезпечення громадської безпеки [4, с. 113], встановленого порядку управління у сфері безпеки дорожнього руху. Це завдання притаманне будь-якій діяльності ДАІ незалежно від об'єкта діяльності, в тому числі й профілактичній. При цьому зазначене завдання актуальне для підрозділів ДАІ на будь-якій стадії профілактичного процесу;

2) змістові завдання, тобто такі, що розкривають зміст діяльності підрозділів ДАІ щодо профілактики адміністративних правопорушень:

- виявлення та аналіз причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, вживання заходів з їх усунення;

- виявлення осіб, протиправні дії яких дають підстави щодо застосування до них відповідних заходів запобіжного впливу;

- встановлення осіб, що готуються до вчинення правопорушення або посягають на його скоєння; вживання заходів до припинення правопорушень;

- правове виховання населення, роз'яснювальна робота з питань безпеки дорожнього руху і боротьби з правопорушеннями;

3) управлінські завдання, тобто такі, вирішення яких забезпечує організацію та функціонування системи профілактичної діяльності ДАІ. До них належить сукупність завдань, необхідних для будь-якого управлінського процесу: збирання та аналіз інформації, прогнозування, прийняття рішення, виконання рішення, контроль і перевірка виконання та інші. Серед зазначених завдань, якщо йдеться про профілактичну діяльність ДАІ, як у літературі [4, с. 113; 11, с. 231; 12, с. 161–162], так і в законодавстві виокремлюють:

- участь у розробці та реалізації програм запобігання правопорушенням, а також спеціальних планів профілактики адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху;

- організація взаємодії з громадськістю (в тому числі з громадським формуваннями правоохоронної спрямованості), органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, організаціями та установами у профілактиці адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху.

Висновки. Таким чином, як законодавець, так і науковці, визначаючи ознаки діяльності, основні принципи та завдання підрозділів ДАІ у профілактиці адміністративних правопорушень, визнають необхідною умовою профілактичної діяльності таких підрозділів взаємодію

з іншими суб'єктами системи. Крім того, зв'язки, що визначають систему взаємодій ДАІ, характеризують місце і роль зазначених підрозділів у системі профілактики адміністративних деліктів. Розуміння природи і специфіки цих зв'язків дає можливість зміцнювати організаційні структури профілактики правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху, підвищувати ступінь її організованості.

1. Вступне слово Прем'єр-міністра України Миколи Азарова на засіданні Уряду 8 серпня 2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245462212.

2. Державтоінспекція: чверть порушень на дорозі – перевищення швидкості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245408379.

3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2016 року: постановою Кабінету Міністрів України № 771 від 8 серпня 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 63. – Ст. 2577.

4. Остапенко О.І. Профілактика адміністративних правопорушень (адміністративно-правовий аспект) / О.І. Остапенко. – Львів, 2001. – 155 с.

5. Зарипов З.С. Правовой механизм профилактики правонарушений / З.С. Зарипов. – Ташкент: Узбекистон, 1990. – 158 с.

6. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О.І. Остапенко. – Львів, 1995. – 312 с.

7. Теорія управління в органах внутрішніх справ: навч. посібник / за ред. В.А. Ліпкана. – К.: КНТ, 2007. – 884 с.

8. Безпека дорожнього руху в Україні: навч. посібник / [В.П. Петков, С.А. Комісаров, С.В. Петков, Є.Ю. Соболев, Р.І. Михайлов, І.В. Новосардова, Н.І. Дідик]. – К.: КНТ, 2012. – 488 с.

9. Про Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ: постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 14 квітня 1997 р. // Офіційний вісник України. – 1997. – № 16. – Ст. 52.

10. Про затвердження Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС: наказ МВС України № 111 від 27 березня 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 51. – Ст. 1777.

11. Криминологія: учебник для юридических вузов / [Р.М. Акутаев, В.Н. Бурлаков, В.В. Вандышев и др.]; под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова. – СПб.: Санкт-Петербургская академия МВД России, 1998. – 576 с.

12. Бугайчук К.Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / К.Л. Бугайчук. – Х., 2002. – 243 с.

Струс В.М. Подразделения ГАИ как субъекты профилактики административных правонарушений в сфере безопасности дорожного движения.

В статье анализируются признаки и принципы деятельности подразделений ГАИ относительно профилактики административных правонарушений в области безопасности дорожного движения. Сгруппированы задания таких подразделений и выделены нормативно-правовые основания осуществления согласованных мероприятий субъектами профилактической деятельности.

Ключевые слова: подразделения ГАИ, безопасность дорожного движения, профилактика, административные правонарушения, взаимодействие, принципы, задания.

Strus V.M. Departments of State Motor Vehicle Inspectorate (SMVI) as subjects of prevention of administrative offences in the field of enforcement of traffic safety.

This article analyzes the characteristics and principles of SMVI departments on the prevention of administrative offences in the field of enforcement of traffic safety. Such units tasks are grouped and normative-legal grounds for taking coordinated measures by subjects of prevention activities are defined.

Key words: SMVI departments, traffic safety, prevention, administrative offenses, interaction, principles, objectives.

Стаття надійшла 5 грудня 2012 р.

УДК 351.745.7+338.982

**О.В. Тихонова,
С.М. Бортник**

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Проаналізовані деякі аспекти використання економічної інформації у діяльності оперативних працівників правоохоронних органів. Запропоновано алгоритм ознайомлення зі звітністю підприємства, первинною та зведеною бухгалтерською документацією із метою виявлення протиправних посягань на фінансову безпеку суб'єкта господарювання.

Ключові слова: фінансова безпека, економіко-правовий аналіз, оперативні працівники, первинна бухгалтерська документація, фінансова звітність.